

INLEDNING AV STEFAN GUSTAVSSON

Francis Schaeffers liv och tänkande

*Mission to Intellectuals.*¹ Så löd den osannolika rubriken i tidskriften *Time* 1960. Hur kunde en amerikansk missionär, som tillsammans med sin familj slagit sig ner i en okänd liten schweizisk bergsby, få en sådan internationell uppmärksamhet?

Historien om Francis Schaeffer och L'Abri – namnet på det arbete som han tillsammans med sin fru Edith startade 1955 och som på franska betyder *tillflykt* – är värd att berätta. Inte bara av historiska skäl utan därför att svallvågorna av hans liv och tänkande i hög grad finns med oss än i dag. Många av dagens kristna apologeter, både internationellt som William Lane Craig och Timothy Keller och här i Sverige vi som arbetar i Apologia – Centrum för kristen apologetik, har fått avgörande inspiration från Francis Schaeffer. Tillsammans med C S Lewis är Francis Schaeffer 1900-talets mest inflytelserika apologet. Nutidens våg av intellektuellt försvar av den kristna tron bygger på många områden vidare på arvet från Lewis och Schaeffer.

Francis Schaeffer kom till tro i en fundamentalistisk miljö och sändes efter andra världskriget till Europa som missionär. Här såg han hur både kulturen och kyrkan sekulariserades och hur den kristna tron blev alltmer marginaliserad. Men han såg också med allt större frustration på sin egen fundamentalistiska bakgrund. Han delade övertygelsen om att läran – sanningen – var avgörande, men han såg för många exempel på att den läromässiga renheten ersatte den personliga vandringen

1 <<https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,894666,00.html>>

med Kristus och att det inte längre fanns kärlek till de förlorade. Fundamentalismens önskan om att hålla sig obesmittad av världen ledde till isolering utan en meningsfull relation till den intellektuella och kulturella omgivningen, vilket innebar att evangelisationen inte längre var meningsfull.

Samtidigt med detta hade människor börjat söka sig till familjen Schaeffers hem, och runt deras matbord pågick kontinuerligt diskussioner om filosofi, livssyn och kristen tro. Från början var det familjens egna ungdomar som tog med sig vänner hem för att diskutera frågor om Gud och tro. Där visade sig Francis Schaeffers unika förmåga att både lyssna in människors frågor och kunna ge meningsfulla svar. Människor utan tidigare kristen bakgrund kom till tro och ryktet började sprida sig.

År 1955 tog Francis och Edith Schaeffer det drastiska steget att säga upp sig från den missionsorganisation som de fram till dess varit anställda av och i stället – i tro – starta L'Abri. Målet var att utgöra en tillflykt för människor som sökte en grund för sitt liv, att teoretiskt motivera och praktiskt demonstrera Guds verklighet och den kristna trons sanning.

Under de kommande decennierna började människor i stor skala söka sig till L'Abri, till den kristna gemenskap som menade att ”ärliga frågor förtjänar ärliga svar” och som bemötte skeptiker, tvivlare och sökare med respekt. Unga människor från hela världen, artister och konstnärer, många med bakgrund i ungdomsrevoltens 1960-tal, andra i alternativa religiösa rörelser, tog bussen från Lausanne upp i bergen för att studera på L'Abri. Antalet blev efterhand så stort att Schaeffers rykte nådde journalisterna på tidskriften *Time*.

Francis Schaeffers analytiska förmåga och hans empati med människor kombinerades på L'Abri av hans hustru Ediths varma, kreativa och dynamiska personlighet. Hon var en konstnärlig person med ett intensivt böneliv och en stor tro på Gud. Kombinationen Francis och Edith skapade en attraktiv miljö för att undersöka frågan den kristna trons sanning.

C S Lewis och Francis Schaeffer blev 1900-talets främsta kristna apo-

logeter, och de hade sanningslidelsen gemensamt. Kristen tro måste ha med sanning, verklighet och förnuft att göra, annars saknar den intresse. Samtidigt är Lewis och Schaeffer också mycket olika, och det kan tyckas förvånande att de fick ett liknande genomslag.

Lewis var akademikern som rörde sig i de förnämsta intellektuella institutionerna i världen: universiteten i Oxford och Cambridge. Schaeffer var evangelisten i Alperna. Litterärt var Lewis en stor stjärna, uppmärksammas för sina skönlitterära verk och sin överlägsna stilistik och formuleringskonst. Schaeffer led av dyslexi, och flera av hans böcker är föreläsningsserier som andra har överfört i bokform. Ändå fick båda ett enormt genomslag.

Vad var attraktionskraften hos Schaeffer? Låt mig försöka fånga åtminstone något av den.

1. Schaeffer var intresserad av människor. Hans inflytande kom först och främst genom personliga samtal och de relationer som han byggde med människor. Han ledde ingen stor organisation och hade ingen känd institution som sin plattform. Utgångspunkten var i stället hans hem och de människor som kom dit. Samtalen om kristen tro var därför inte abstrakta och teoretiska självändamål; de handlade om livet som vi lever tillsammans som människor.

2. Schaeffer var fokuserad på verkligheten. Ett av mina egna minnen från mitt besök på L'Abri under sent 1980-tal har med ordet verklighet att göra. Halva dagen på L'Abri ägnades åt praktiskt arbete för att få komuniteten att fungera. Den andra halvan av dagen ägnades åt enskilda studier, ofta i form av inspelade föredrag. I biblioteket, med en hänförande utsikt över bergen, satt vi med kassettbandspelare och hörlurar och lyssnade till undervisning. Ett ord återkom mycket mer frekvent än vad jag var van vid från kristna sammanhang i Sverige. Det var ordet "reality", verklighet. Kristen tro har med verkligheten att göra, den faktiska verklighet som alla människor är en del av. Därmed relaterar kristen tro till varje del av livet – kultur, konst, vetenskap, skönhet och relationer – till allt som är en del av mänskligt liv. Kristen tro var därför inte en "religion" i den mening som många människor associerar till: vissa ritualer, vissa beteenden, vissa känslolägen, vissa specifika

trossatser. Den gör anspråk på något mycket mer, nämligen att vara sanningen om universum.

3. Schaeffer hade en profetisk förmåga. Inte profetisk i betydelsen att få budskap om framtiden, utan profetisk i den betydelse som ordet främst har i Gamla testamentet. Profeterna beskrev förvisso framtiden, men huvuddelen av deras budskap handlar om samtiden. De såg igenom vad som skedde under deras egen livstid och satte ord på en utveckling som andra var blinda för, ignorerade eller valde att omtolka.

För många av oss som läste Schaeffer när hans böcker först kom ut på svenska var detta en aha-upplevelse. Det finns ett uttryck som lyder ”att inte se skogen för alla träd”. Innebörden är att vi lätt blir så upptagna av alla detaljer att vi inte ser helheten. Schaeffer hade en förmåga att rensa bort det ovidkommande och frilägga grundstrukturerna: Vad handlar egentligen frågan om? Vilka är de grundläggande alternativen – och hur kan vi ta ställning till dem?

Analysen av utvecklingen i det tidigare kristna västerlandet är ett exempel. Allt sedan det som kallas upplysningstiden, från sent 1700-tal och framåt, har perspektivet varit att vi gått från mörker till ljus, från okunskap till upplysning, från kristen tro till sekulär humanism. Det är en utveckling som ofta beskrivs som förnuftets seger över godtrogenhet och vidskepelse. Schaeffer vänder på perspektivet, vilket ju illustreras i en av hans boktitlar: *På flykt från förnuftet*. När vi överger tron på en intelligent Skapare och ersätter honom med energi och materia som alltings utgångspunkt, kommer det inte att frigöra förnuft och tänkande – det kommer i stället att undergräva tänkandet. Så har västerlandet på många områden blivit en irrationell kultur.

Schaeffer är mycket klarsynt i sin kritik av sin tids existentialister för deras förnekande av objektiv sanning. Trots tidsavståndet är han här rykande aktuell. Våra dagars postmodernism är på många sätt lik 1960-talets existentialism, bara skruvad ytterligare ett par varv, och Schaeffers kritik träffar också den.

Men Schaeffer var inte bara profet i betydelsen att han genomskådade samtiden, han var också en profet gällande framtiden. Många av hans ord om vart utvecklingen i kyrkan och kulturen skulle ta vägen

– om vi fortsätter att ha den västerländska sekulära humanismen som ledstjärna – har visat sig gå i uppfyllelse. Om 1960-talets kultur var på flykt från förnuftet, hur mycket mer kan det inte sägas om 2020-talets postmoderna identitetspolitiska subjektivitet!

4. Schaeffer såg samband och sökte efter konsekvens. *Om du säger A får du säga B* utmanar vi ibland varandra. Det är en nyckelpunkt i Schaeffers tänkande. Vi måste dra de logiska slutsatserna av våra grundläggande påståenden om världen. Det är inte intellektuellt hederligt att förneka Guds existens och sedan tänka att ingenting av betydelse följer av det förnekandet. Tvärtom, hur vi besvarar frågan om alltings ursprung kommer att påverka vilka möjligheter vi sedan har att besvara alla andra frågor.

Schaeffer lägger mycket tid på att visa hur människor inte drar de logiska slutsatserna av sina övertygelser och därför hamnar i en irrationell, motsägelsefull position. Å ena sidan finns det ingen Gud, menar man, medan man å andra sidan fortsätter att hävda värderingar som bara är meningsfulla om den Gud som man just har förnekat faktiskt existerar. Det problemet har inte den kristne. Utifrån Gud som startpunkt följer en helhetssyn på tillvaron.

Diagrammen som finns i hans böcker och som delar upp tillvaron i två delar, Natur – Nåd, Nedervåning – Övervåning, illustrerar detta. Från Gud som utgångspunkt följer en helhetlig livssyn som håller samman tillvaron. Det går att ta både materien och frågan om mening på allvar; det går att tala om människan och moralen samtidigt som man tar naturens alla mekanismer på allvar. Men när Gud avvisas uppstår ett grundläggande problem som vår kultur bara gradvis har förmått att inse, nämligen om vi avvisar Gud försvinner med honom också allt det som bara kan grundas i honom, så som mening och moral, frihet och skönhet. Och tillvaron blir en värld där *allt som är verkligt saknar mening, medan allt som är meningsfullt saknar verklighet*.

Men eftersom det inte stämmer med vilka vi är som människor, kommer vi att försöka skapa utrymme för det som gör människolivet meningsfullt. Vi skapar, med Schaeffers ord, en övervåning – men den kommer att sakna all grund och kan bara bejakas på bekostnad av för-

nuftet. Så har västerlandet som berömde sig av sin rationalitet blivit en irrationell kultur.

Den översikt som Schaeffer ger över västerlandets idéhistoria har emellanåt missförstått. När han i en mening eller två till synes kategoriskt avfärdar stora tänkare som Thomas av Aquino, Immanuel Kant eller Søren Kierkegaard bör det läsas utifrån Schaeffers syfte. Han är inte ute efter en sammantagen analys av deras tänkande – på mängder av områden är han ju helt överens med dem. Hans poäng är i stället att ge en översiktlig förklaring till hur den västerländska kulturen har kunnat utvecklas från en kristen grundsyn till en situation där vi inte längre har någon grund för människovärde, moral, frihet och tänkande. *I beskrivningen visar han hur olika tankegångar hos dessa tänkare historiskt har kommit att leda oss i en viss riktning – detta oavsett om det var avsikten eller ens utgör den rätta tolkningen av tänkaren i fråga. Men det är så deras idéer har använts.*

Greg Pritchard, direktor för ELF – European Leadership Forum, har skrivit en mycket läsvärd artikel med rubriken ”What Can Francis Schaeffer Teach Us today?” Där jämför han Schaeffer med den utåt sett helt okände amerikanske statstjänstemannen George Kennan och hans betydelse för det kalla kriget och den fria världens seger över kommunismen.

George Kennan var efter andra världskriget stationerad i Moskva. Redan 1946 skrev han en längre text till ledningen i Washington utifrån frågan hur USA skulle förhålla sig till Sovjetunionen. Han analyserade Sovjets styrkor och svagheter och presenterade en strategi för hur USA skulle kunna vinna det som vi i dag kallar det kalla kriget. Han definierade verkligheten, och utifrån sin förståelse av verkligheten utarbetade han en strategi.

Historikern John Lewis Gaddis har skrivit en Pulitzer-vinnande biografi om George Kennan.

I boken skriver Gaddis att ”Kennan förstod att man för att se framåt måste se tillbaka. Det enda sättet man kan veta något alls om framtiden är att veta så mycket som möjligt om det förflutna.” Kennan fick stort inflytande på historien och skrev själv flera böcker, som tilldelades

förnäma utmärkelser, om det kalla kriget. Men det fascinerande är att Kennan inte var någon professionell historiker. Men det som skulle ha kunnat vara en stor brist hos honom gav honom samtidigt en förmåga att se saker som professionella historiker inte alltid såg.

Som Gaddis skriver i sin biografi över Kennan: ”Han utbildade sig aldrig formellt för yrket – kanske var det därför han var så bra på det.”

Det finns, enligt Pritchard, fascinerande likheter mellan Kennans roll som strategisk tänkare och ledare och Schaeffers roll som strategisk tänkare och ledare. Schaeffer var utomordentligt begåvad i att definiera verkligheten. Han klargjorde de viktigaste frågorna för den evangeliska kyrkan i sin generation. Hur kunde Schaeffer göra det? Han saknade ju liksom Kennan den akademiska positionen i historia och filosofi och var inte tränad att skriva på det sätt som akademiker tränas att skriva. Men den bristen uppvägdes av hans analytiska förmåga och av fördelen att inte ha blivit bländad av alla detaljer utan kunna se en helhetsbild tydligare än många andra.

För mig är det en mycket stor glädje att vi äntligen har Francis Schaeffers böcker *Den Gud som finns till* och *På flykt från förnuftet* i ny, fin språkdräkt och att vi för första gången har *Gud finns och han har talat* på svenska. Schaeffers trilogi – hans tre grundläggande apologetiska verk – har sedan de skrevs haft ett stort inflytande och har på ett avgörande sätt påverkat tiotusentals människors liv, inklusive mitt eget. Det kommer hans böcker fortsätta att göra.

Stefan Gustavsson
Direktor Apologia – Centrum för kristen apologetik